

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

III. De causa efficiente.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](#)

Quæst. II. Sect. vnic. de Causis internis. 141

causat informantio: ergo materia & forma causant immediate per suam entitatem, quæ illis est principium causandi.

Secundæ partis ratio est, quia illæ causæ, quæ causat communicando suam entitatem, debent necessariò existere, alioquin non communicarent suam entitatem: debent etiam esse indistantes, cùm causent per vniōnem: certas etiam exigunt conditio-nes, quia sine illis agens non potest formam pro-ducere in materia, sed neque forma sine illis conseruari potest, unde tota illa necessitas dispositio-num oritur tum ex parte agentis, tum ex parte for-mæ; nam materia ex se indifferens est ad quidlibet recipiendum. Neque dubium est, quin tertia hæc conditio suppleri à Deo possit, & efficere ut quamlibet materiam forma quælibet informet.

Dico secundò, causalitatem materiae & formæ in compositum quod causat, esse vniōnem vtrius-que; causalitatem materiae in ipsam formam mate-rialem, esse actionem eductivam.

Primæ partis ratio est, quia illud est causalitas alicuius causæ, quo primum posito, & aliis omnibus sublati, intelligitur causa esse actu causans; & quo primum sublatu eriamur alia ponantur, non in-telligitur causans: sed primum posita vniōne, ma-teria & forma intelliguntur actu causantes; & ea sublata, non possunt intelligi causantes; non enim intelligi possunt vniæ, quin intelligantur consti-tuere compositum: illud ergo, per quod illæ dant esse composito per modum principij, eum earum en-titas; illud autem per quod dant esse composito per modum viae, sola est vno.

Secundæ partis ratio est, quia illud est causalitas materiae in formam, per quod forma pendet à ma-teria; per educationem autem forma pendet à ma-teria, pendet enim per ipsam receptionem formæ in materia, quæ educitio est: ergo educitio est causa-litas materiae in formam.

Dico tertio, rectè numerati tres effectus materiae, compositum, formam, & vniōnem; duos autem ef-fectus formæ, compositum & vniōnem, seu infor-mationem; materiam enim causat solum finaliter.

Ratio est, quia materia & forma sunt causæ il-lius, cuius sunt partes; sunt autem partes compo-siti. Deinde materia sustentat formam & vniōnem: ergo illas causat. Forma est causa informationis, quæ non est aliud quām ipsa vno; non est causa formalis ipsius materiae, vt prima disputatione ostensum est, sed ad summum causa est finalis, quia materia est propter formam, vt illam recipiat & sustentet.

Obiicitur primò. Si materia esset causa compo-siti, esset causa sui ipsius; vel enim est causa totius compotiti, & sic causa est sui ipsius; vel est causa tantum partis compotiti, & sic est solum causa for-mæ. Et hoc argumentum multò magis valet pro forma: si enim non est causa materiae, neque sui ipsius, certè non est causa compotiti, sed solum vniōnis.

Resp. materiam causare compotitum, vt totum est, non quidem adæquatè, sed inadæquatè; non sus-tentando compotitum, sed se illi communicando; nam causare hoc modo totum inadæquatè, non est causare aliquam eius partem, sed est esse aliquam eius partem: materia igitur causat totum inadæquatè, quia pars est totius; neque causat pro-perea seipsum, quia non causat adæquatè. Idem di-cendum est de forma.

Obiicitur secundò. Quælibet causa relationem habet ad effectum; si ergo materia causa est totius

A compositi, habet relationem ad compotitum, atque adeò ad seipsum.

Resp. negando, quod causæ internæ relationem habeant ad effectum, in quo continentur essen-tialiter.

Obiicitur tertiod. Si materia est causa formæ, vel est causa interna, vel externa; non interna, quia non est eius pars; non externa, quia non est causa efficiens, vel finalis.

Tertia obie-ctio.

Resp. materiam esse causam internam formæ, si per caufam internam intelligatur illa qua causat aliquid in se ipsa sibi vnitum; si vero per causam internam intelligatur illa, quæ est pars, materia cau-sa est extrinseca formæ, neque tamen est efficiens, vel finis, quia communis doctrina de causis in-trinsecis & extrinsecis est tantum respectu com-po-siti.

QVÆSTIO III.

De causa efficiente.

N Obilissima causalum omnium est, imò ferè so-la propriè nomen causæ sibi vindicat causa efficiens, de qua vt distinctè dicam, tria primum de illa ponenda sunt: primò quidditas eius, & comple-menta: secundò principium causandi: tertio causalitas, seu actio. Conditiones vero necessarias ad causandum reiiciunt Authores communiter cum Philosopho ad libros de generatione. Tribus autem illis expositis, declarandus porrissimum erit con-cursus Dei, sine quo nulla potest esse causalitas al-terius vllijs causæ.

SECTIO I.

Existentia, & quidditas causa efficientis.

R Efert tres sententias S.Thomas lib. 3. contra Genes, quas meridam damnat fatuitatis. Prima est, quod nihil omnino causa secundæ agant, sed effectus omnes ad earum præsentiam prodeant à Deo; sed etenim tamen illæ agere dicantur, quod ad agendum Deus non determinetur nisi ad earum præsentiam. Secunda est, quod nihil agant corpora, sed singulis tamen corporibus insit virtus aliqua spiritualis substantiæ spiritualis, à qua oriuntur effec-tus omnes. Hanc tenuisse dicitur Auicembr. lib. de Fonte vita. Tertia est, quod à rebus corporeis sola producantur accidentia, & dispositiones ad formam substantiam, quam sola deinde substantia spiritualis produceret; sic enim censuit Auicenna lib. 1. sufficiencia, c. 10. à Platone (opinor) errore deriuato, qui solas ideas volebat actiwas esse. Contra quos errores,

Dicendum primò est, causas secundas, etiam cor-pores, verè aliquid agere, ac producere, tum intra, tum extra se; neque dici vlo modo posse, quod sola causa prima omnia producat, vel quod à solis substantiis spiritualibus omnes prodeant ef-fectus.

Primò enim sic euincitur ex Scriptura pluribus locis, Genef. 1. Germinet terra herba virentem, & facientem semen in genere suo. Sapient. 18, dicitur, ignem in fornace Babylonica oblitum fuisse suæ naturæ, cùm tres pueros non combureret. Accedit Concilij Tridentini anathema indictum sess. 6. ca-none 4. aduersus eos qui vellent voluntatem huma-nam merè passiū se habere in suis actionibus; hinc enim

causalitas.

Effectus.

Prima ob-jectio.

Seconda ob-jectio.

enim sequeretur, quod nec esset meritum, nec peccatum, nec libertas vila, iudicis neque ullus actus vitalis, sed solus Deus & bene ageret, & male; & videberet, & audiret.

Secunda probatio.

Secundò, idem euincit experientia; videmus enim organa diversa in viventibus, que si nihil agerent, essent inutilia. Senticimus etiam non agendo fatigari, & videmus agens naturale inuadere passum, illud alterare, debilitare paulatim qualitates eius contrarias, ac tandem vim eius infringere, aliquando citius, aliquando tardius; quod argumēto est, agere causas naturales, non autem solum Deum; alioquin producerentur æquè velociter effectus omnes, cum nihil sit in rebus creatis, quod possit retardare actiuitatem Dei Creatoris, à quo cerum est accendi æquè posse lignum viride ac siccum. Deinde si non ageret causa creata, manifestum est quod ad quamlibet distantiam effectus produci possent, nihil enim distans est respectu Dei. Deinde qualitates elementorum non cognoscimus, nisi ex eorum actionibus. Idem v.g. nescimus esse calidum, nisi quia calcifacit.

Ratio.

Tertid idem euincit aperta ratio, quia potentia operandi perfectio est primi entis non minus participabilis à creaturis, quām ipsum esse; cui enim non æquè potuit Deus illam tribuere agentibus creatis? præfertim cùm uniuersumque non sit nisi operationis sua gratia: omnia igitur frustra essent, si nihil operarentur. Denique cùm viuentia non constituantur nisi per facultatem immanenter operandi, certè sublata illa facultate, sequitur, nulla in creatis esse viuentia. Vnde recte concluditur, causas secundas esse verè causas effectivas, tum æquivalentias, tum viuencias, à quibus prodit mirabilis illa varietas effectuum, quæ tametsi non est à solo creatore, mirabiliter potentiam eius declarat.

Dico secundò, causam efficientem recte definiti ab Aristotele textu 29. *Est id unde est principium primum motu & quieti*: id est, primum principium à quo procedit actio & effectus.

Ratio est, quia sicut propria causatio materia est ut sit subiectum primum; & propria ratio formæ, ut sit actus constitutus; & finis, ut sit ultimum & optimum propter quod fit aliquid; ita proprium efficientis munus est ut sit principium operandi; non agunt autem res nisi mutando: & quia motus omnis ad quietem ordinatur, nulla res esse potest principium motus, quin principium etiam sit quietis. Dicitur ergo causa efficientis, *principium primum*, quia conuenit causa efficienti est ordine naturæ prior, quām conuenit causa materialis & formalis, cūm vera sit hæc causalis. Ideo *materia & forma causant, quia causa efficientia agit*. Finis autem est prima in ordine intentionis, sed in ordine executionis prima est causa efficientis, à qua est actio; & sic optimè potest explicari, quomodo causa subordinata aliis causis, quomodo causa instrumentalis, quomodo is qui ex alterius agit consilio aut imperio, sint causa reuerbae efficientes, & prima principia motus, non per comparationem ad alias causas efficientes, sed per comparationem ad materiam formam & finem. Denique dicitur principium, à quo motus est, & quietis, ut distinguatur à materia, quæ illud est ex quo procedit motus; à forma, quæ id est, ad quod; à fine, propter quem fit motus: sola vero efficientis est id à quo procedit actio. In quo etiam distinguuntur à natura, quam definiebam cum Philosopho, primum principium, vel actuum, vel passuum, motus eius tantum in quo est; causa vero efficientis principium est actuum tantum, tum in eo in quo est, tum in alio.

Definitio
causæ effi-
cientiæ.

A Superestant hic divisiones causa efficientis, quæ ferè tradebam quæs. I. Sola restat diuisio causæ in principalem & instrumentalem, de qua dicam s. et. 3. nunc duo explicare proposui complementa effectiva causæ, causam videlicet ideam & instrumentalem.

S E C T I O N I I .

De causa exemplificari prout complementum est causa efficientis.

Tota Platonis Philosophia in sola ferè versabatur contemplatione causa idealis, & in eius cognitione omnia ponebant eius discipuli; adeò ut asserat Clemens Alexandr. lib. 4. Stromatum, *dixisse sapientissime Platonem, eum, qui contemplatur ideas, vixit ut esse Deum inter homines. Et Augustinus lib. 8. q. quæstione 46. Tanta (inquit) in illo vis constitutur, ut nisi illis intellectis sepius esse ne mo posset. De illa igitur causa, ut plene dicam, tria mihi video necessaria. Primo cius definitio, diuisio & necessitas: secundò propria eius quidditas, sive utrum sit conceptus formalis, an obiectus: tertid ad quod genus causa idea pertineat.*

S. I.

Causa idealis definitio, diuisio, necessitas.

C Ertum est primo, ideam in genere recte definiti. Ideo nomen cunivit. *Est imag. rei facienda, que dirigit actionem & definitio. intellectu. agens, seu quam agens operando imitatur.* Idea enim generatim appellatur *imago aliqua rei facienda*, & hoc vnum sonor nomen exemplarum, atque idea, quod significat formam & simulacrum rei facienda per opificem; quod enim Græcè, *idea*; latine *forma*, dicitur, ut exponit saepe Cicero, & Augustinus appellat eam, *speciem, rationem, formam*; Dionysius, *exemplaria, & effectrices rationes, id est imagines non emortuas, sed opera iuvas* (vt explicat Damascenus lib. 1. de imaginibus.) Anselmus autem in Monologio c. 8. *Præcedens aliquod in ratione facientis exemplum rei facienda, speciem similitudinem, regulam*. Nec male Ludouicus. *Vives notat in lib. 7. ciuitatis, à spectando, dictis esse ideas, quia dum artifex operatur, ideam respicit. Idea ergo forma est, & exemplum rei formandi; forma (inquam) non intrinsecus rei, & eius constituens essentiam; sed forma distincta realiter, & à rebus separata, quarum est forma, *imago* videlicet illarum: inquit nec quelibet *imago* idea est, sed illa solum, quæ opificem dirigit.*

D Certum est secundò, ideam aliam esse externam, quæ complexum internam: externa est externum aliquid, idea, quod imitandum proponitur, ut Cæsar idea est externa imaginis, quæ Cæsar reperitur; prototypum, & exemplar, quām idea, neque in omnibus reperitur artefactis, neque semper dirigit agens. Idea interna, simulacrum est, & imago in mente formata, quæ dirigit ipsum agens. Et hæc iterum est duplex: primaria, quæ immediate dirigit agens: secundaria, quæ dirigit mediante alio. Vnde sequitur, rectam esse definitionem idea super traditam, quia conuenit omnibus ideis, tum internis, tum externis; alia vero vel soli conuenient idea externa, vel soli interna secundaria, ut cùm dicitur, idea est id quod artifex intuens, aliquid aliud, ad eius similitudinem facit: vel idea est, quod artifex imitatur operando; melius tamen,

vñ

Quæst. III. Sect. II. de Causa exemplari. 143

ut patet, idea vocatur imago; quæ dirigit actionem operantis.

Necessitas causæ ideae. Certum est tertio, ideam non esse aliquid fitum, sed eam in omni agente intellectuali reperiri; sic enim asserunt Philosophi omnes, & Theologi. Primo enim probat S. Thomas, optima ratione, quia est necesse ut in omni agente forma praexistat rei facienda; in intellectuibus autem agentibus illa non potest praexistere nisi secundum esse intelligibile; forma enim dominus facienda non potest esse in architecto, nisi secundum esse intellectual; que forma vocatur idea, & tota ratio artis; ars enim idea est, seu regula rei facienda. Secundum haec est ratio, cur in Deo non possint ideas negari, quia scilicet illis sublati Deus non esset artifex sapiens, nec ex ratione operaretur, inquit sequeretur illum cum operaretur, vel antequam operaretur, nesciisse quid faceret, si apud eum ratio facienda non erat, ut bene dicit Augustinus lib. I. retract. c. 3, quia, ut docet Anselmus in Monol. Non potest ullus pæcto rationabiliter aliquid fieri ab aliquo, nisi praexistat in mente operantis aliquid exemplum rei facienda. Ideo vocat S. Dionysius ideas rationes effectrices effectuarum. August. principales formas, quæ circa ipsa formata non sunt, neque oriantur, neque intereant, secundum has tamen formari dicatur omne quod oritur, vel imerit. Et lib. 7. ciuitatis, refert Varronem interpretari ideas Mineruam, ex mente Platonis, qui dixit in Timo, adfuisse Deo condenti mundum exemplar quod inspicteret, id est rationem, ideam, mentem. Neque sane aliud significat mundus ille intelligibilis, ex quo ait Plato, Clemens Alex. Philo, & alii, natum esse mundum visibiliem, quam diuinæ ideas sive, ut ait Philo, rationem creatoris creare cogitamus: & aliæ, primitiæ sigilla mundi visibiliæ, iuxta illud Apostoli Hebr. 11. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent. Sic enim explicat Anselmus, & notum est illud Boët. Tu cuncta superno ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimum ipse, mundum mente gerens. Potest autem pulcher hic mundus intelligi esse diuinum Verbum, primitiæ idea idearum omnium, quia ex propria notione sua est ratio, & sapientia per quam omnia sunt, & si nequa factum est nihil. Sed de diuinis ideis plura tradunt Theologi 1. parte.

S. II.

Quoniam sit causa idealis propria quidditas: sive, utrum illa sit conceptus formalis, an obiectivus.

Conceptus formalis & obiectivus.

Tria hæc, quæ dixi hæc tenus de idea, difficultatem non habent, & comperta sunt apud omnes: nam difficilius contouertitur, utrum imago illa, quæ operationem dirigit agentis per intellectum, sit conceptus ipse formalis, seu cognitionis artificis; an vero conceptus obiectivus. Appellatur videlicet conceptus formalis cognitionis ipsa rei, quæ imago est & forma rei cognitionis in mente conceptræ; conceptus autem obiectivus est ipsam res, propter obiectum cognitionis, seu ipsa res in esse cognito: nam quoties res aliqua cognoscitur, seu obiectum intellectui, dicitur mente concipi, & accipere quoddam esse, quod appellant obiectivum. Difficultas igitur est, utrum idea sit cognitionis ipsa rei facienda, an vero res ipsa facienda propter cognitionis.

Conclusio.

Dico primo, ideam primariam, & internam esse

A conceptum formalem; conceptum autem obiectuum esse ideam solum secundariam. Ita docent Suarez disp. 24. s. 5. Vasques 1. parte, disp. 72. cap. 1. & 2. Valent. 1. parte, quæst. 15. punto 1. & alij, quos citant. Contrarium vero confent Molina, Grana- dus, Albertinus, Scotus; & videtur tenere S. Thomas 1. p. quæst. 15. art. 2. & quæst. 3. de veritate.

B Ratio est primo, quia ideae diuinæ sunt conceptus ipse formalis diuinus, seu cognitionis Dei de creaturis faciendis; non autem creaturæ ipsæ, propter cognitionis; nam idea illæ, ut ex Patribus nuper rei, sunt imagines & exemplaria rerum, quæ à Deo facienda sunt; res autem ipsæ non sunt imagines rerum. Deinde ideae formæ sunt in Deo ipso praexistentes, ut dixi ex S. Dionysio, internæ, immutabiles, substantiæ, ad quarum similitudinem omnia facta, & formata sunt. Inmodum ideae sunt mundus intelligibilis, rationes rerum creandarum, & causæ primordiales illarum: quæ omnia soli conuenire possunt diuinæ cognitioni, non autem creaturis ipsis. Sola ergo cognitionis est idea, non autem res ipsa in esse cognitione.

C Secundum. Illud solum idea est proxima & prima, quod solum proximè dirigit & determinat probatio, agens intellectuale ad operandum: sed illud est conceptus formalis, non obiectivus: ergo conceptus formalis est idea prima, non conceptus obiectivus. Probat minor: nam illud non immediatè dirigit operandum, quod dirigit medianè alio; sed conceptus obiectivus dirigit operandum mediante conceptu formalis: ergo conceptus obiectivus non immediatè dirigit. Et confirmatur, quia idea in artifice est ipsam artis; artem autem certum est esse conceptum formalem intra ipsum artificem, non autem conceptum obiectivum: ergo idea est conceptus formalis, non obiectivus.

D Obiectetur primo. Illud est propriæ idea, quod artifex operando imitatur: sed artifex in operando imitatur conceptum obiectivum potius quam conceptum suum formalem; artifex enim non imitatur nisi quod cognoscit; non cognoscit autem, neque considerat conceptum suum formalem, sed conceptum obiectivum, quem propteræ solum imitatur: ergo conceptus obiectivus idea est, non conceptus formalis. Confirmatur, quia sicut exemplar externum, est illud externum simulacrum, quod artifex imitatur; ita etiam exemplar internum, illud est, quod imitatur artifex operando.

E Respondeo ideam remotam, & secundariam esse id, quod agens intellectuale propriæ imitatur; ideam autem proximam & primariam non esse id, quod propriæ imitatur artifex, sed quod dirigit agens proximè & primariò. Dupliciter enim potest agens aliquid imitari: Primo formaliter, secundù repræsentatiæ. Formaliter imitatur id, ad cuius similitudinem facit aliud, ut cum dominum unum facit alteri similem; cum pingit imaginem Cæsaris, & Cæarem ipsum exprimit. Repræsentatiæ imitatur, quando facit opus, quod modo faciendum esse repræsentatur conceptui; & hoc modo agens imitatur suum conceptum formalem, format enim opus eo modo, quo dicitur conceptus formalis; conceptum autem obiectivum non imitatur ullo modo, quia non facit opus simile ipsi operi, sed solam ideam externam propriæ imitatur.

F Obiectetur secundum. Idea est id, quo artifex in- Secunda tuens obiectio.

144 Philosophiæ Peripat. Lib. II. Disp. II.

enēas aliquid, aliud ad eius similitudinem facit: sed artifex non intuetur conceptum suum formalem; architectus v.g. intuetur domum faciendam, non conceptum domus.

Resp. illam esse solum definitionem idēa remota ac externa, quia illam formaliter intuetur, & immitatur artifex; idem vero internam & proximan non intuetur artifex formaliter & in actu signato, sed virtualiter tantum, & in actu exercitō, quatenus scilicet per illam dirigitur operando, atque aded intuetur illam saltem aequivalenter.

Tertia obie-

ctio. Obiicitur tertio, dici communiter à Patribus, quod plures in Deo sunt idēa: v.g. dicit Augustinus lib. 83, q. 9. quās. 46. quod *alia ratione conditus est homo, alia equus*. Sed conceptus non sunt in Deo plures: ergo conceptus formalis non est idea.

Resp. non esse in Deo plures ideas primarias, dici posse esse plures ideas secundarias. Idea diuina primaria est ipsa cognitio diuina rerum omnium faciendarum, in qua proximè fundatur scientia Dei practica; et quae, vt sapè dicit Augustinus, *ars omnia scientis, & omnia potens Dei*. Creatura vero facienda, prout cognitae, sunt idea secundaria, quae dirigit mediante cognitione. Idea ista est in Deo multiplex, ars vero & idea primaria non est nisi una. Essentia vero diuina non est idea proxima, sed est idea remota, & prototypon aequivalens ideis externis, quibus vntunt artifices creati.

§. III.

Ad quod genus causa pertineat causa idealis.

Conclusio.

Dico secundò, causam idealēm pertinere ad causam efficientem, non autem ad causam formalem. Ita communiter censem omnes, contra Fonsecam, & Conimbricenses, qui reuocant ideam ad causam formalem.

Probatio.

Ratio est, quia illud quod causam efficientem in actu primo compleat ad producendum effectum, pertinet ad causam efficientem: causa idealis compleat eo modo causam efficientem in actu primo; sicut enim agens naturale compleatur ad agendum per formam naturalem, & constituitur per eam in actu primo, sic agens artificiale compleatur ad agendum per formam artificialem, seu per ideam; & sicut agens naturale determinatur per suam formam ad producendum effectum sibi similem, ita determinatur agens artificiale per suam ideam ad producendum opus simile formae praconceptae.

Prima ob-

iectio. Obiicitur primò. Causalitas idēa consistit in quadam passiuā imitatione alicuius formae obiectae intellectui: ergo idea est causa formalis; vnde à Philosopho etiam sapè vocatur forma.

Resp. negando antecedens; causalitas enim idēa non est passiuā illa imitatio, sed actio ipsa efficientis; non enim alio modo idea concurrit, quam ut causa efficiens, quatenus pertinet ad constitutionem eius in actu primo: imitatio ergo illa passiuā, seu representatio, est potius principium causandi causae idealis, quam eius causalitas; & propterea vocat eam Aristoteles *formam*. Vel etiam quia idea duplē dicit respectū, primò ad artificem, cuius intellectui inhāret more aliorum accidentium, & sic est causa formalis: secundò, ad effectum, seu exemplatum; & sic forma non est, sed causa efficiens.

Secunda ob-

iectio. Obiicitur secundò. Finis non minus determinat causam efficientem quam idea: ergo si propter

A hanc causam idea pertinet ad causam efficientem, pertinebit etiam ad eam causa finalis, sine qua incompletum etiam in actu primo est agens.

Resp. disparem esse rationem idēa, & finis, quia finis supponit agens completum in actu primo, & illud non determinat nisi metaphorice, alliendo per sui desiderium: idea vero compleat agens intellectuale in actu primo, & illud perficit in ratione causa efficientis, ad quam etiam propterā pertinet.

SECTIO III.

De causa instrumentalis.

B A lterum causā efficientis complementum est causa instrumentalis, cuius quidditas ut intelligatur, dicendum est primò, quid, & quotuplex sit causa instrumentalis; secundò, quānam requirantur ad rationem instrumenti; quomodo scilicet illud sit ignobilis effectu; quomodo illud contineat, & quomodo debet pendere à causa principali.

Certum est primò, causam instrumentalem in genere, *illam esse que agit tanquam virtus alterius*; tunc vero causam agere ut virtutem alterius, quando producit effectum sibi non proportionatum, & alteri debitum. Primò enim ita videtur sonare nomen ipsum instrumenti, quo nihil significatur, nisi quod producit operationes, non sibi, sed alteri debitas; seu esse principium quo aliud operatur hoc autem est virtutem alterius. Deinde non aliter explicari commodè potest ratio instrumenti; non enim rectè instrumentum illi definitum, cui effectus non tribuitur nisi cum additamento; multa enim sine dubio instrumenta sunt, quibus tribuitur effectus; nam Sacra menta v.g. producent sanitatem. Cur autem cum additamento tributatur, id ipsa est quod queritur. Secundò etiam non rectè definitum instrumentum, qui dicunt illud non mouere nisi ab alio motu; instrumenta enim separata, ut lenem, non mouentur à causa principali; & eas locum cùm producit ignem, nullum accipit motum ab igne, cuius instrumentum est. Tertiò male alij negant, effectum ipsum produci ab instrumento, sed præviās dyntaxis dispositiones, quia in arte factis hoc manifeste falso est: serra v.g. lignum scindit, & in naturalib[us] statim probabitur, quod accidentis producit substantiam. Denique non est satid dicere cum aliis, quod instrumentum non agit nisi eleuat à causa principali; non enim explicari potest, quid sit illa eleuatio, cùm causa principalis sapè sit distans quando instrumentum agit. Sola igitur valer allata definitio instrumenti; quod nimirum agat tanquam virtus alterius, producendo effectus non sibi debitos, sed alteri.

E Cerrum est secundò, instrumentum multipliciter solere dividiri: primò enim aliud est instrumentum *coniunctum*, aliud separatum. Coniunctum est, quod non agit nisi coniungatur agenti principali; huiusmodi sunt omnia instrumenta artis. Instrumentum separatum illud est, quod agit sine causa principali, ut lenem producens arborem. Secundo dividitur in instrumentum naturale, artificiale, & obedientiale. Naturale illud est, quod à natura ipsa institutum est pro effectu aliquo naturali producendo, ut calor instrumentum est naturale anima ad opera vite. Artificiale, quod assumitur ab artifice ad opus aliquod perficiendum, ut penicillus ad pingendum, calamus ad scribendum. Obedientiale, quod à Deo assumitur ad effectus supernaturales, ut aqua

Dependen-
tia non re-
quiritur.

aqua in Sacramento ad gratiam producendam. His A positis tota difficultas est, ut exponatur quid exigitur ut aliquid agere dicatur tanquam virtus alterius, & effectus producere non sibi, sed alteri debitos.

Dico primò. Ut aliquod instrumentum agat tanquam virtus alterius, non requiritur ut dependent ab agente principalis quoad suum esse, neque ut ab eo accipiat actualē aliquem influxum, per quem eleveretur, ut possit operari.

Ratio est, quia instrumentum naturale separatum non actu pendet ab agente principalis, neque ullum ab eo accipit influxum; v. g. scimen, dum producit viuens, non pendet ab agente principalis, quod saepè mortuum est. Solum ergo est ferre instrumentum artis, quod pendet ab artifice, recipique actualē influxum ab eo, alioqui esset omnino incis & ineficax. In naturalibus instrumentis nulla reperitur ferre dependencia huiusmodi, sed ipsa entitas est per se virtus agentis principalis, & illa sola satis est ad totam rationem instrumenti.

Nobilitas.

Dico secundò. Ad rationem instrumenti, quod agit ut virtus alterius, non etiam requiri ut illud sit ignobilius sive effectu.

Ratio est, quia licet omnis causa imperfectior effectus, quem producit, sit instrumentalis, non omnis tamē causa instrumentalis est ignobilior suo effectu. Dixi, omnem causam imperfectiorem effectus producto, esse instrumentalē, quia omnis causa principalis continet effectum formaliter, vel eminenter: si autem sit imperfectior, neutro modo continet effectum. Sed neque potest effectus esse debitus cause quam perfectione superat, cum non sit illi proportionatus. Quoties igitur causa erit imperfectior effectu, erit sine dubio instrumentalis; sed non quoties est instrumentalis, est tamen propterea imperfectior: nam v. g. si eleveretur Angelus ad creandam formicam, producet illam instrumentaliter, & tamen superat formicam nobilitatem. Artis instrumenta nobiliora plerumque sunt quam effectus, ut si aurea lamina varis, ut formetur lamina ferrea. Cum igitur fieri possit, ut aliquid producat effectum ignobiliorum in virtute alterius agentis, cui soli debitus est, propterea potest causa nobilior effectu agere tanquam instrumentum.

Continen-
ta effectus.

Dico tertio, ad rationem instrumenti, quod agit ut virtus alterius, non requiri ut illud continet effectum ut quod, formaliter, aut eminenter; sed satis omnino esse, ut continet illud ut quo, tamē ab eo verē, ac directē actio egreditur. Quod ut declarerem,

Obserua, commune hoc apud omnes esse axioma, quod omnis causa, quaunque illa sit, debet continere suum effectum; quia cū effectus egrediatur quodammodo ab ipsa, certe necesse est illum contineri ab ea, ex qua quodammodo extrahitur. Duobus autem modis contineri potest effectus in causa: primò ut quod, secundò ut quo. Continere ipsum effectum ut quod, est continere illum per se formaliter, aut sine ordine ad aliud, tanquam primarium illius principium. Continere ut quo, est continere per ordinem ad aliud, tanquam via, & secundarium principium tenens locum alterius. Quidquid continet aliud ut quod, debet habere totam eius nobilitatem; quod autem continet ut quo, non debet habere totam eius nobilitatem, sed tantum posse producere loco alterius. Instrumentum, cū non sit nisi virtus alterius, non potest continere ipsum effectum tanquam id quod, sed duntaxat tanquam id quo, quia non continet illum per se, sed tantum per ordinem ad causam principalem, & tanquam principium secundarium; nam hoc est esse virtutem alterius.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A Ratio itaque conclusionis est, quia instrumentum debet effectum aliquo modo continere, alioqui non illum producere: non continet ut quod, quia loco alterius agit, & tanquam principium secundarium, cū producat aliquid improprietatum, & alteri debitum: ergo instrumentum continet effectum ut quo. Neque necesse est ut continet totam eius nobilitatem, sed tantum ut producat id quod non ipsi tribui debet, sed alteri.

B Dico quartò, instrumentum coniunctum agere Agere in semper in virtute illius causæ, per quam actu mo- virtute alterius. separatum agere in virtute illius causæ, à qua producuntur effectus productus: scimen v. g. productum viventis, si instrumentum illius à quo est decimum: quoties autem causa, per quam instrumentum est productum, ignobilior est effectu producto per ipsum instrumentum, tunc illud instrumentum agit in virtute causa, cui assimilat effectum. Quod constabat ex dicendis de causa eorum animalium, quæ generantur ex materia putri; proxima enim eorum causa, & instrumentalis, sunt accidentia producta per solem v. g. vel aliud agens inanimatum; causa verē principalis est sine dubio aliquod viuens, in cuius similitudinem gignitur animal, ut constabit statim.

S E C T I O IV.

Principium proximum causandi efficienter.

C S upposita existentiā, quidditatē, ac complementis causa efficientis, sequitur id per quod illa constituitur causans in actu primo, soletque vocari principium proximum causandi effectū. Quartū ergo primò, quodnam sit principium immediatē causatiū accidentium: secundò, quodnam sit principium causatiū substantiæ: denique, quodnam sit principium remotē ac principaliter causatiū eorum quæ sunt genita ex putri materia.

§. I.

Principium à quo immediatē fuit accidentia.

D Ico primò, Accidentia, quæ nec vitaliter producuntur, nec per emanationem producuntur ab aliis accidentibus; ea verē quæ producuntur per emanationem, saltem aliqua, producuntur immediatē à substantia. Ita docent cum S. Thoma Thomista omnes contra Scotum & Scotistas.

E Obserua, duobus modis posse aliquid produci: Notatio. primò per emanationem, secundò per propriam actionem. Per emanationem produci dicuntur ea, quæ sunt proprietates completes essentiae rei in qua producuntur, ut productio frigoris in aqua est emanatio. Per actionem producuntur ea, quæ supponunt subiectum suum iam completum in suo esse.

F Ratio ergo cur solum accidentis producat aliud Ratiō. accidens, est quia primò calor v. g. positus extra subiectum, v. g. in speciebus venerabilis Sacramenti, vel etiam politus in subiecto extraneo, v. g. in aqua, produc calorem: sed tunc substantia nihil agit, ut parer: ergo solum accidens agit. Deinde accidens producitur aliquando intensius, aliquando remissius ab eodem corpore; nam aqua v. g. magis aliquando calcifacit, aliquando ministrat. Imò cum tempore marcescit aliquando vis actiua illorum corpo- rum,

146 Philosophiæ Peripat. Lib. II. Disp. II:

rum, remanente substantia eadem : ergo id, quod in immediate agit, non est substantia, sed accidens.

Ratio, cur accidens producat aliud ut causa principis, patet, quia est àequum nobile, neque agit ut virtus substantiae, nisi quando producit effectum proportionatum.

Ratio denique, cur substantia per emanationem producat suas proprietates, est quia dum aqua calfacta redit ad pristinum frigus, nulla potest esse causa illius frigoris prater formam substantiam aqua, alioquin daretur processus in infinitum : ergo certum est, quod aliquod accidens necessariò debet produci à forma.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, accidentia sèpè non distinguuntur ab essentia rei : ergo ab illa non possunt emanare.

Respondeo accidentia quæ ab essentia rei solo conceptu differunt, non emanare realiter ab essentia, sed per conceptum duntaxat cum fundamento in re, quia illa non sunt primus conceptus rei, sed ex conceptu posito, debent ponni tanquam conceptus secundarius; idè dicuntur emanare ab essentia, quia primus est rei conceptus; non quid emanatio illa huiusmodi accidentium sit actio aliqua, sed tantum consequitio aliqua necessaria conceptum; emanatio vero accidentium distinctorum vera est actio.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Substantia non est actua per veram, & propriam actionem immediatè: sed emanatio est actio vera: ergo substantia non est actua per emanationem immediatè.

Resp. emanationem esse quidem actionem, qua compleetur esse agentis; sed eam tamen minus propriè actionem appellari, quia propriè dicta actio vocatur ea, quae procedit ab agente penitus completo. Accidentia non sunt instrumenta substantiarum in ordine ad actiones emanativas, alioquin daretur processus in infinitum, vt dixi.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio. Si accidentia emanant à substantiis, sequitur quod homo nunquam debet mori, quia quantum detrimenti affert corpori calor, & agentia extrinseca, tantum reparare anima poterit per emanationem.

Resp. negando, id sequi; nam idè necesse omnino est emori hominem, quia per alimentum, & agentia extrinseca impeditur anima reparare in integrum damna, que calor naturalis, & agentia extrinseca intulerunt, vt dicetur alibi.

§. II.

Principium à quo immediatè producitur substantia.

Conclusio.

Dico secundò, solum accidens immediatè producere substantiam tanquam instrumentum, & virtutem substantiae, à qua producitur illa principaliter, & remotè tantum attingitur. Ita docent S. Thomas 1. parte, q. 46. art. 5. & 8. & cum eo Thomistæ omnes, Vasques 1. parte, disp. 189. c. 3. Valentia, Bubalus q. 5. art. 1. quæ sitio 1. Alexander de Angelis lib. 1. contra Astronomos, c. 151. Gillius lib. 2. tract. 9. c. 5. m. 4. & c. 7. n. 2. Albertinus tom. 1. q. 2. Philosophica, dubit. 1. Auersa, Conimbricenses. Repugnant autem Scotus in primum dis. 37. & in secundum dis. 17. Ochamus in secundum dis. 2. Durandus in primum dis. 12. q. 2. Hurtadus dis. 9. physica, scilicet. 3. & 5. qui omnes asserunt, solam esse substantiam, quæ immediatè producitur est alterius substantiae. Suarez autem dis. 18. & recentiores nunc communius volunt, substantiam simul cum accidente concurrens immediatè ad productionem substantiae. Contra quas omnes sententias,

A Ratio primò sit, quia certum est, animalia perfecta, quæ generantur intra oua, & ex semine deciso. Prima probatio.

non posse producī à substantia immediate, sed à solidis accidentibus: ergo substantia neque sola, neque cum accidentibus producī immediate substantiam, sed accidentia sola illam producunt. Probatur antecedens; nam quoties ex ovo pullus generatur, non necessariò adest mas, neque feminina, quæ ouum hoc produixerunt; imò sèpè contingit ut obierit uterque: tunc solum accidens ab illis orrum producere potest substantiam, virtus nimur seminalis: ergo accidens solum immediate produc substantiam. Maior probatur, quia mas & feminina supponuntur inter se: ergo agere non possunt immediate. Idem probatur de reliquis animalibus, quæ generantur ex semine deciso; nam quoties leo generatur ex semine alterius leonis, procul sèpè adest, aut etiam mortuus est leo generans: ergo solum accidentis est proprium producere tunc immediate leonem, qui generatur.

B Ad hoc argumentum respondent primò aduersarij cum Suarez, in iis casibus, in quibus substantia sio. Prima evasione.

creata non potest immediate agere, recurrendum est ad primam causam, quæ in generatione viventium causa sit tum universalis, tum particularis, sup plendo defectum cause secundæ.

C Sed contra, quia hinc sequitur, nullum animal generari ab altero animali; & falsò vnum hominem dici patrem alterius hominis, quia esse patrem, est esse causam generantem; solus autem Deus causa erit generans omnium viventium: unde falsò etiam dicereatur, quod inest viventibus potentia generativa; illam enim haud dubiè non haberent viventia, quæ nihil omnino possent generare. Sed neque videtur probabile, quod omnium ferè naturalium effectuum causa soli Deo tribui debeat, cum enim res non viventes vim actionem habeant, certè nulla est ratio probabilis, quæ negare illam possit rebus viventibus.

D Respondent secundò alij cum Hurtado animæ matris facile possè tribui generationem hanc viventium.

E Secunda evasio.

Verum illud primò valere non potest in ovi patris, quæ gignuntur extra matris uterum: nam testudo, & struthio camelus deferunt oua in arenis, quæ postea benigno terra calore maturantur; sicut etiam accidit lacertis: & notum est quod alicubi excluduntur oua clibanii calore, fine matris interueniunt. Adde quod hinc sequitur, quod sola ergo mater est causa generationis foetus, quia illa sola concurret; & sic rectè notat Albertus, quod quando ex equa & asino gignatur mulus, deberet foetus esse equus sibi matri simili.

F Tertia evasio.

Addunt tertio alij cum Fernelio lib. 7. c. 6. causam immediatè productiū illorum effectuum esse sio. cœlum, quia (inquit) in semine quilibet cœlestis quidam residet spiritus, quo sentent penetratum, genito formam tribuit. Imò spiritum illum à solaribus radiis productum, per omnia mundi corpora diffundi, eoque Chymicos asperere, quod animantur vegetabilia opinari, & sensitiva, & per cum cognatiū habent cum cœlo.

G Sed hoc ludicum figuratum est, ut latè ostendit Alexander de Angelis loco citato, spiritus enim ille, si est animatus, oriri à cœlo non potest, quod vita careret; si est inanimatus, vim non haber gignendi animam. Deinde, nullum ergo vivens productum esset viventis, sed soli cœlo tribui deberent effectus omnes habentes vitam. Argumentum igitur nullum efficaciter probat, quod accidens haud dubiè vim habet immediatè producendi substantiam, cum sèpè accidat, ut nulla sit præsens substantia, cui tribuatur productio substantiae.

Altera

Secunda
probatio.

Altera etiam probatio esse potest, quia si substantia etiam partialiter concurrit ad productionem alterius substantiae, sequitur omnino actione in distans; nam cum ignis ex loco distanti accedit stupram, solus calor immediate producit in medio calorem; ignis autem in medio nihil producit, & tamen ignem producit in stupra: ergo agit in distans. Denique si accidens quando solum est, non potest producere substantiam, non potest illam etiam producere quando est iunctum substantiae, quia idem solum non potest producere, quia non continet substantiam, sed quando iunctum est substantia operanti, non continet substantiam, nec augetur eius actitudo; nihil enim de novo accipit: ergo non magis producet substantiam, quam si sit solum.

Obiicitur primò vulgare argumentum, & in hac materia ferè unicum. Omnis effectus contineri necessariò debet in sua causa, vel formaliter, vel eminenter; cum enim extrahatur à causa, debet in ea priùs esse, quam extrahatur: sed accidens neque formaliter, neque eminenter continet substantiam, quia quod est alio ignobilius, continere illud nullo modo potest formaliter, quod est esse æquale; nec eminenter, quia hoc est esse nobilior: ergo accidens non potest esse causa immediate productiva substantiae.

Neque dici potest, quod accidens, prout est virtus substantiae, continet substantiam; sic enim arguo. Est virtutem substantiae, nihil est præter entitatem accidentis: sed entitas accidentis nullo modo continet substantiam: ergo accidens etiam ut est virtus substantiae non continet substantiam. Deinde idem valer argumentum si dixeris, quod accidens continet substantiam ut quo, non ut quod; quia continere ut quo, est continere ut virtus alterius: sed accidens ut est virtus substantiae, non continet substantiam, cum illa virtus, ut dixi, non sit nisi entitas ipsius accidentis, quæ non continet substantiam: ergo accidens non continet substantiam ut quo. Deinde nemo dat quod non habet: sed accidens non habet in se substantiam, quocunque modo illud consideretur: ergo accidens quocunque modo consideretur, non producit substantiam. Denique implicat ut aliquid sit in actu secundo, nisi fuerit priùs in actu primo: sed quod non continet effectum, non est in actu primo ad illum producendum: ergo quod non continet effectum, non potest illum producere.

Respondeo, effectum non debere necessariò contineri formaliter, aut eminenter in causa instrumentalis, etiam si ab ea sola immediatè prodeat; sed satis esse, quod continetur in causa principali, cuius loco agit instrumentum deputatum à natura ut producat effectus, non sibi, sed alteri debitos & proportionatos. Similis responso est ad id quod additur, effectum contineti necessariò debere in eo a quo extrahitur; verum enim est, si extrahatur principaliter; falsum, si extrahatur instrumentaliter; quod enim agit tantum ut virtus alterius, non debet continere in se id quod producitur, sed debet tantum posse illud producere tanquam alteri debitum. Illud autem extrahi valde metaphoricum est; vinum enim è dolio reverà extrahitur, in quo continebatur; effectus autem non eo modo extrahitur è causa, in qua priùs non existebat; sed tantum extrahitur è causa, quia virtus causæ illum extrahit à non esse ad esse.

Ex quibus solui debent ea quæ addebat argumentum. Virtus enim substantiae nihil superad.

R. P. de Rhodes curs. Philosophi.

A dit entitati accidentis, nisi quod deputatum illud sit à natura, ut producat effectus debitos substantiae: accidens autem eo modo non continet substantiam formaliter aut eminenter, sive (ut alij appellant) ut quod; sed continet instrumentaliter, sive ut quo, nec est necesse ut instrumentum aliter contineat effectum. Verum est, quod nemo dat principaliter id quod non habet; sed potest aliquid dare instrumentaliter id quod non habet. Et demù potest aliquid agens esse constitutum in actu primo instrumentaliter, etiam si non contineat effectum formaliter aut eminenter, quod est habere in se totam nobilitatem effectus; quod nego esse necessarium ad causam instrumentalem, quæ non necessariò est æquè nobilis ac effectus, in modo tota eius ratio consistit in eo quod producat effectum improportionatum sibi.

B Obiicitur secundò. Vel immediate operari est Secunda perfectio, & sic multò magis conuenit substantiae objectio, quam accidenti; vel est imperfectio, & sic Deo non conuenient.

Respondeo quod immediate operari, ortum ex imminente, per quam efficitur ut Deus sit inimicè præsens omnibus, maxima est perfectio, quæ solius Dei propria est. Operari autem immediatè in natura finita, est imperfectio, quia quod immediatè agit, debet esse indistans ab effectibus productis, ac propterea paucos necessariò effectus producit, cum non possit esse præsens nisi paucis.

C Obiicitur tertio, animam necessariò concurrere Tertia obiectione cum potentis, alioqui non experiremur eum qui estio. contemplationi attentus est, non videre obiecta præsentia; & similiter cum contemplatur, certum est potentiam nutritiū tabescere. Deinde intellectu cogitante aliquid delectabile, statim voluntas afficitur: ergo ex his constat, quod substantia simul agit cum accidentibus.

D Respondeo, animam, ut dicetur tractatu 5. non distinguunt a suis potentis; & si distingueretur, certè non ager cum potentis, ut probabitur eo loco; neque contrarium concluditur ex eo, quod intellectu v. g. circa contemplationem occupato, non videat oculus; hoc enim accidere potest ob defectum spirituum, quos contemplatio consumit; vel etiam quia etiam oculus tunc videat, imaginatio tamen non adiungit ad visionem. Sympathia vero inter potentias radicatas in eadem anima sola facit ut intellectu cogitante aliquid iucundum, voluntas amore accendatur. Sed hæc postea.

§. II.

Quenam sit causa principalis geritorum ex patre.

E Errum est primò, animalia perfecta, quæ Animalia sunt homo, equus, leo, non posse nasci nisi ex perfecta semine, contraquam sensere multi Philosophi ante Platонem, ut refert Marsilius in Prologo Menexenii. Empedocles & Parmenides, ut Plutarchus narrat lib. 5. de placitis, cap. 7. asserabant primos homines è terra natos esse in orientali regione, ita ut versus Meridiem feminæ, versus Septentrionem vero essent nati mares. Affirmat Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. primos homines non aliter extitisse in Ægypto, & candem hominum è terra natuitatem describunt Zethes in Hesiodum, Nonnus lib. 4. & Dionys. & Plato in Protagora, & alij, de quibus videri potest Cerdà in illud Latini Poëta, Terra progenies duris capit extulis herbis. Idem sentiunt Auicenna, Porphyrius, Anaxagoras, & ex

N 2 recentio

148 Philosophiæ Peripat: Lib.II. Disp.II.

recentioribus Pomponacius, Aporta, Cardanus; lutei planè homines, qui ex cœno putent posse nasci animalia perfecta, & ipsum etiam hominem; quod tamen experientia, ratio, fides stultitiae dannant, ut recte aduersus hos terra filios, & verè Cadmean progeniem probat Mirandulanus lib. 29. euerfionis singularis certaminis, Bisciola ton. 1. lib. 17. horarum, c. 17. Scaliger exercit. 6. 6. Et sanè si poterant ex luto prodire animalia perfecta, vt crabriones & ranæ, cur opus erat vt ea congregarentur in Noë arcam, ne tota species interieret.

Prima obiectio.

Obicitur primum, animalia plurima perfecta reperiri apud insulas à continentí longissimè distitas, & in orbe nouo; quæ tamen eò transfretare post diluvium, aut etiam ante illud non potuerunt: ergo illic nata non sunt ex semine, sed ex terra. Multus in hac difficultate solvenda est. Iosephus à Costa lib. 1. de natura noni orbis, cap. 20. & 22.

Respondeo autem, compertum haberi ex nouis nauigationibus, nouum illum orbem non ita esse à nostro dilatissimum interiacente mari, vt non ei aliqua ex parte continenter hæreat; quod non ita pridem esseruere Lusitaní per Indicum tractum discurrentes: quippe Sinarum regio superior non alluitur, sed perpetuus terrarum spatiis protenditur in Americam. Ad id quod obicitur de insulis, responder à Costa cap. 21. non habeti huiusmodi belluas in iis insulis quæ à terra longius quām quadrupli distant interculo; si autem à continentí minùs quam eo spatio distent insulae, potuisse facile belluas natatu traiicere, cùm videamus cerous tota interdum die natare. De hominibus minor videtur esse difficultas, quia facile fuit illis eò penetrare nauigando, vel certè quia nautica acus peritiae carebant, eò tempestate aliqua deferri, sicut narrat donatos Metello esse à Rege Sueorum Indos, aliquot, quos tempestas vexerat in Germaniam.

Secunda obiectio.

Obicitur secundò, narrari in historia Anglica Guillelmi Mobergensi lib. 1. cap. 28. quod in quibusdam latomis à petra quæ findebarunt duo ingentes prospiliere leporarij, vultu truces, glabra cute, odore satis grani; quorum unus statim si extinxetus, alter ab Henrico Vintonensi Episcopi diu habitus sit in deliciis, & mira fuerit edacitatis. Verum hoc Deltio recte probat fieri non potuisse nisi à damone, qui canes illos petris inclusisset. Addi etiam solet, nasci anseres & anates in Scotia & Hebridibus, ex lignis putridis nauigiorum; sic enim narrat Gellius in Bibliotheca, Bodinus lib. 3. theatri naturæ, Scaliger exercit. 59. Cardanus lib. 7. de varietate, cap. 36. Delrio lib. 2. quæst. 14. Lobelius in hisp. plantarum, Olaus Magnus lib. 19. historia rerum Septentrionalium, Hector Boëthius in historia Scotica, qui narrat anno 1490. delatum esse in Buthquaniam trabem ingentem fluëtibus maris, qua per ferram diuisa, ingens statim erupit multitudine vermum, quorum alij erant rudes, alijs membra quædam erant efformata, alij planè in aues evaserant, ex quibus alia implumes erant, alia habebant plumas. Narrat idem, visas esse à se in alga marina plures conchas, in quibus inclusa aues essent, etiam maiores, cuiusmodi plures sibi ostensas esse ab Ortelio scribit Bodinus, & ex illis unam oblatam esse Francisco I. Regi Christianissimo, testatur Scaliger, cum auicula intus penè perfecta, alarum fastigis, rostro, & pedibus extremis concha inherentibus; iudicasse autem consultos à Rege viros doctos, ostreum conuersum esse in auiculam. Eodem pertinere puto quæ

A narrat Aldrouandus in Ornithologia de Scoticis anatibus, quos ait nasci ex arborum foliis in mare deciduis; vnumque assertit se habuisse in museo suo dimidiâ corporis parte formatum, taliqâ foliuni esse arboris.

Respondeo animalia illa omnia, si ex putri nascantur, esse imperfecta tantum, & anates, ac anseres specie tantum tenus longè cæteris imperfectiores esse. Cardanus sanè assertit, illorum carnes insuaves esse ac similes piscibus. Sæpe tamen certum est, quod aues in lignis putridis nidos suos ponunt.

Cerum est secundò, animalia multa imperfecta ex putri materia sæpe nasci absque semine, vt imperfeta. Aristoteles lib. 2. historia animal: cap. 1.

B Quippe videre licet (inquit Lucretius) visuos existere vermes, stercore de tetro, putorem cum sibi nacta est in tempesitius ex imbris humida tellus. Aliqua enim ex terra, vel arboribus putredine confeccis prognuntur, vt insecta; alia ex rore, qui noctu colligitur in arborum foliis, vt eructæ; alia ex limo, vt testacea; alia ex animalibus & excrementis partium, vt apes.

Cerum ergo ex putri gigni certum est mures; Mures.

refert enim Älianu in Ägypto ex terra madefacta post inundationes, quamplurimos enasci mures, qui totos populentur agros, & paulò post omnes repente intereant, vt Plinius refert; ne-

C tamen repenantur examines, neque villus fuerit vñquam, qui murem effoderit in agro. De ranis nihil attinet dicere, cùm quotidie in locis puluerulentis astio imbre conspersis incredibilis ranarum appareat cōpia, in dñ ranarum pluuias lego. Constat item vespas, & crabrones ex equi cadavere; fucos ex mulis putrefactis; scarebos ex asinis; apes ex bobus demortuis oriri. Qua de re legi possunt Septalius in lib. 2. problematum, scđ. 10. problema 15. Scaliger exercit. 59. Cardanus lib. 7. de varietate.

Secundò gignuntur ex putri serpentes, communiter enim refert medullam spina dorsi hominis mortui putrescentem in serpentem conuerti. Similiter ex capillis mulieris gigni non raro serpentes, & ex fetis iubarum equi fluenti aqua expositis. Scribunt Apuleius & Plinius, Philocedem præceptorem Pythagoræ subiò expirasse maxima serpentum copia erumpente ab ipsis cadavere. In Pannonia anno 1540. refert Tardinus lib. de pilis, naras in humanis corporibus esse vipes, & lacertas, quæ plures homines post cruciatu acerbissimos occiderunt.

D Tertiò gignuntur etiam multi pisces ex putri: anguillæ, apuæ, cypris, hurticæ, purpuræ, lepades, pectines, holoturia, & omnia, quæ sedibus suis hærent. Refert Plinius in Paphlagonia pisces ex altis scrobibus effodi exquisitissimos, vbi nullæ sunt aquæ: anguillas ex equo demortuo in stagnum injecto innumerabiles sæpè ortas esse competitum est. Nihil dico de herbis, quas plures ex putri generari certum est. In Creta quocunque loco terram moueris, nisi seruantur alia, cupressum aiunt gigni; in Phano insula loton, in Corcyra crocum, in Rhodo aspalathum, in Babylonia palmarum, in Libano cedrum, in Ponto absynthium, Athemis oleam, in Macedonia petroselinum, hederam ex certui cornibus.

E Obicitur primum. Nulla planta est, aut herba, prima obiectio. quæ non fiat per semen excoctum & formatum, aut per spiritum feminalem, in ligni fragminibus, ramis, surculis, radicibus, lacrymis, aut cineribus latentem: ergo potiori iure id est dicendum de animalibus.

malibus. Antecedens probatur ex Theophrasto, qui lib. 2. de plantis, c. 1. docet, omnes plantarum generationes fieri aut ex semine, aut radice, aut ramo, aut surculo, aut ipso trunco, aut etiam ligno minutatim conciso; alia vero sponte nascuntur, quia generantur ex latente semine; aliqua seminalem in lacryma vim habent, ut iris & lilium: Quidam sene fata, quotannis reffibili fertilitate proueniunt (inquit Plinius lib. 19. c. 7.) ut apium & porrum; quin etiam aliquoties oīua in torum ambusta reuixit: & docet experientia mentham, & saluiam in cineres redactas germinare.

Respondeo ex his quidem omnibus recte sequi, quod nasci huiusmodi planta possunt ex semine, quamvis ex putri etiam sapere orientur; quod etiam in animalibus ex putri natis ultra concesserim ex Aristotele, qui duplarem generationis modum tribuit imperfectis hisce animalibus: & obseruat lib. 1. historia, quædam animalia ex putri nata emissæ granula quædam instar putaminum albi ciceris, in quibus vis seminalis lateat ad illorum efformationem.

Obiicitur secundum, calorem vitalem non posse à sole produci, sed eum oriiri necessariò ex aliqua virtute seminali, & spiritibus in ea inclusi: sed animal ex eo solum calorem potest nasci: ergo illud ex putri nasci non potest.

Resp. negando maiorem; calor enim vitalis, & elementaris non differunt specie, vt probabitur suo loco, proindeque gigni à sole potest, modò reliqua non diffine dispositiones; non enim solus calor generat animal ex putri, sed aliqua etiam qualitas à sole producta, & seminali virtuti proportionata.

Cerum est tertius, ex superiori paragrapho, accidentia illa, quæ sunt in materia putri, concurrent ut causas instrumentales ad eorum animalium generationem; & quidem sola, ita ut causa principalis, quecumque tandem illa sit, nihil immediate agat, sed tantum mediis illis accidentibus, qua ipsius virtutes erunt. Tota ergo difficultas nunc est de illa principali causa, in cuius virtute agent haec accidentia; non enim potest esse nisi vel Deus, vel celum, vel agens vniuersum, saltem vagum, & indeterminatum.

Dico secundum, causam principalem genitorum ex putri, neque posse dici esse celum, neque Deum, sed naturam ipsam specificam secundum individuum aliquod vagum, & indeterminatum.

Prima pars, quæ negat effectuonem hanc celo, aduersarios plures habet, Molinam 1. parte, quæst. 10. art. 5. disp. 5. conclus. 3. Valentiam 1. p. disp. 1. q. 5. p. 6. & sapè alibi, Hurtadum disp. 9. physica, sect. 4. Lorcam secunda secunda, sect. 3. disp. 9. n. 17. Salam tract. 2. disp. 2. m. 63. Canum, Dandinum, & plures alios, qui docent, posse genus aliquod ignobilium contrahi per nobiliorem differentiam: v. g. cum actus charitatis pertineat ad voluntatem, non est dubium, quin secundum rationem genericam sit imperfectionis actu fidei; sed eo tamen est nobilior secundum rationem specificam. Similiter actus amoris est sub genere minus nobilis quam visio externa, quæ cognitio est, sed specificè tamen est nobilior, cum sit spiritualis. Similiter accidens spirituale supernaturale, vt gratia, est generice imperfectius, quam substantia materialis; sed est tamen specificè nobilis. Vnde concluditur, posse aliquid inanimatum esse nobilis re animata, quia licet habeat genus ignobilis, nobiliorem tamen habere potest differentiam. Celum igitur, inquit, licet generice ignobilis sit quam ex putri genitum animal,

R. P. de Riedes curs. Philosoph.

specificè tamen nobilis esse potest, & nobiliorem habere differentiam. Contra quos tamen,

Ratio est, quia causa principalis debet continere totum effectum secundum gradus omnes in eo producendos; sed celum, quamvis esset perfectius secundum rationem specificam, quam animal, non continet tamen gradum vitæ quem haber animal genitum ex putri: ergo non potest illud producere. Quarto enim à qua causa principali sit gradus hic vitæ, quem haber animal; certè ille non est à celo: ergo celo non potest tribui tale animal.

Secunda pars, Deum horret dicere causam esse particularem omnium pulicium, & cymicum, quos pars.

B è putri cernimus erumpere. Ratio est, quia in naturalibus, & ordinariis effectibus, quorum causa obscura est, recurrere non debemus ad Deum; si enim Deus causa esset imperfectorum huiusmodi animalium, certè mixtum est, quod non multò magis causa sit animalium perfectorum, aut cur nullam in natura causam prouiderit imperfectorum animalium, sed eam curam sibi soli referuerit.

Tertia pars veram assignat causam huiusmodi effectuum, quam tamen determinatè assignari posse negat, & est Albertini tom. 1. secundo principio philosophico, q. 1. assertio 3. num. 13. quam plures sequuntur Recentiores; sic autem explicari breuiter, & probari potest. Accidentia, quæ sunt in putri materia, & producent ranam v. g. non possunt agere in virtute Dei, aut celo, aut villius animalis determinati; generatur enim etiamsi nullum sit in mundo tale animal: ergo agunt in virtute naturæ specificæ, cui assimilant effectum; & illa sola dicitur causa, non quatenus abstracta est ab individuis, quia sic est tantum per intellectum; non secundum se totam, vt est à parte rei, quia idem effectus plures haberet causas totales; non secundum certum aliquid, & determinatum individuum, quia non est maior ratio eut hæc rana, quam altera dicatur causa nouæ huius ranæ productæ, quæ non est minus similis ranæ A, quam ranæ B: ergo causa principalis illorum effectuum est natura specifica secundum aliquid individuum indeterminatum, id est, vel hoc, vel quolibet aliud; ita tamen vt vnum non dicatur magis causa, quam aliud. Hoc autem ex solutione difficultatum amplius declarabitur. Tantum addo, quod neque Deus, neque celum, neque alia vila causa est excogitabilis, quæ casuerit huiusmodi effectus: ergo illi tribui possunt naturæ specificæ, in cuius solius virtute agent accidentia, quæ agunt sola immediatè, vt statim patet.

E Obiicitur primò vulgare, ac statim obviuum argumentum. Effectus determinatus exigit habere causam determinatam; animalia genita ex putri sunt effectus determinati: ergo illa exigunt habere causam determinatam. Confirmatur, quia si rana indeterminata esset causa huius effectus, aliqua rana esset causa: hoc autem dici non potest, quia si percurrentur ranæ omnes possibles, de qualibet licet dicere, Non est hac, neque illa, neque illa: ergo nulla rana est causa principalis, siue illa sit indeterminata, vel determinata.

Resp. distinguendo maiorem. Omnis effectus determinatus exigit causam determinatam immediatè, ac per se influentem, concedo; mediatè tantum influentem, & per suam virtutem, nego. Ratio est, quia cum causa principalis per se ipsam non agat, sed per suam solum virtutem, quæ instrumentum est separatum, sufficit ut instrumentum censeatur agere, quatenus est virtus illius; atqui ut instrumentum dicatur agere, quatenus est virtus illius,

N 3 non

150 Philosophiæ Peripat. Lib.II. Disp.II.

non requiritur ut sit determinata numericè; tunc enim instrumentum agit ut virrus causa, si ei assimilat effectum secundum speciem; sed assimilat ei effectum secundum speciem, etiam si indeterminata: ergo agit ut virtus illius etiam si indeterminata. Accidentia igitur illa non sunt instrumenta causa principis prout determinata est in individuo, sed prout determinata est secundum speciem, id est respiciunt totam speciem, & indifferetia sunt ad quolibet individuum talis speciei. Ad confirmationem concedo, quod ex rana possibilibus nulla est determinata, cui possit effectus sic attribui, ut non possit attribui alteri; sed potest ramen attribui cuilibet sumptra indeterminata, vel illi, vel illi, vel illi.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Nulla causa physica potest agere per se, vel per suam virtutem, nisi existat: sed agens hoc indeterminatum nec existit, quia voluntaria primam ranam produci ex materia putri; sed nec existere potest, quia omne quod existit, est determinatum. Confirmatur, quia si cuiuslibet ranarum tribui potest rana hæc producta, poterit etiam ipsa esse causa sui ipsius.

Respondeo, esse impossibile, ut id quod non existit, agat immediate; sed non esse impossibile ut agat mediately per suam virtutem, quia existit quodammodo in sua illa virtute. Ad confirmationem concedo, effectum hunc posse tribui toti species, & cuiuslibet individuo illius, modò tamen illud recipias quod productum, quia non potest idem esse causa sui ipsius.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio. Ideo tantum attribuitur rana hæc producta ranæ indeterminata, quia instrumentum assimilat illi effectum: sed effectus determinatus magis assimilatur ranæ determinata: ergo ranæ determinata debet tribui effectus, non autem ranæ indeterminata. Confirmatur, quia rana determinata, quia productum, pendet ab aliqua causa principali, non solum quatenus est rana in tali specie, sed etiam quatenus est hæc numero, & determinata: sed quatenus est determinata in individuo, non potest pendere à causa indeterminata, quia illam non continet: ergo pendet à causa determinata.

Respondeo, effectum productum id est attribui ranæ indeterminata, quia illi assimilatur, & non potest tribui alteri; si enim posset tribui alteri, non illi tribueretur, quamvis instrumentum illi effectum assimilarer, sicut non potest tribui ranæ determinata, cui assimilatur, quia non ita illi assimilatur ut non assimiletur etiam alteri. Ad confirmationem negatur minor: potest enim rana determinata in individuo pendere à causa indeterminata, quia causa hæc indeterminata cum sit ipsa species secundum aliquod individuum indeterminatum, continet eminenter individua omnia determinata, quæ sunt in tali specie.

SECTIO V.

Propria causalitas cause efficientis.

AB actu primo, de quo haec tenus dixi, transeo ad secundum, quem communiter appellant *causalitatem*; quia per eam agens à statu potentiali transit ad statum causantis actu. Video autem plurima disputatione posse de causalitate cause huius, quam certum est esse actionem; sed quia identificatur cum motu, plura cum eo habet connexa, de quibus dicam *dissert.* nunc dicere sat sibi actionis existentiam, & quidditatem; secundò distinctio-

A nem eius ab effectu; tertio eius subiectum; quartò vnitatem numericam.

S. I.

Existentia & quidditas actionis.

Certum est primò, nullam esse realem entitatem à Deo distinctam, quæ non fiat per veram existentiam, & propriam actionem; formalitates autem, & omnia entia connotativa, non fieri per actionem ullam ad se propriè terminatam, sed tantum resultare posito proximo fundamento & termino sine illa sibi propria actione.

B Prima partis ratio est, quia, si res aliqua sit, datur etiam necessariò ipsum eius fieri, atque ad eum ex parte agentis datur ipsum facere, quod actio est, & ipsum agere.

C Secunda partis allata ratio est cum egi de relationibus; quia scilicet illud non est producibile per veram actionem distinctam ab actione, qua sunt fundatum, & terminus, quod non est aliquid distinctum à fundamento & termino; sed formalites & connotaciones non sunt aliquid distinctum à fundamento & termino: ergo non sunt per actiones sibi proprias, sed tantum resultant posito proximo fundamento & termino: v.g. libertas in actu voluntatis est duntaxat formalitas, quæ in recto dicit entitatem ipsius actus, in obliquo autem potentiam ipsam indifferentem; quæ formalitas non est aliquid producibile in actu; sed posito actu & potentia indifferente, quæ illum elicet, libertas in eo resultat per eandem realiter actionem, per quam elicetur ipse actus, sed formaliter ab ea distinctam. Vitalitas est formalitas actus vitalis, & est in recto ipsa entitas actus immanentis, in obliquo autem potentia immanenter operans post acquisitionem totum statum connaturalem; ideo vitalitas non est aliquid producibile in actu vitali; sed resultat ex modo, quo fit à sua causa.

D Obiicitur primò. Quidquid existit cum antea non existeret, necessariò debet fieri, quia debet ab aliquo recipere suum esse: sed formalitates; v.g. libertas in actu, existit cum antea non existeret; ergo illæ debent necessariò fieri: sed fieri est actio: ergo illæ formalitates terminant aliquam actionem.

E Respondeo distinguendo maiorem. Quidquid existit cum antea non existeret, debet fieri per veram actionem sibi propriam, nego; debet fieri per actionem, vel per resultantiam, concedo: sed omnino fieri, est actio, vel resultantia formalitatis, concedo. Fateor ergo formalitatem fieri per veram actionem, sed non per actionem distinctam ab actione, qua sit proximum eius fundatum, & eius terminus; & ideo appellatur resultantia, non quod illa non sit actio, sed quia est eadem realiter actio cum ea quæ sunt fundatum & terminus, quibus positis dicitur resultare formalitas per eandem realiter actionem, sed non per eandem formaliter.

Fobiicitur secundò: Si formalitas non fit per actionem, sequitur quod illa non habet causam; obiectio. causa enim constituitur per actionem; hoc autem absurdum est, quia homo causa est actus vitalis, actus liberi, actus mali.

G Respondeo formalitatem habere aliquam causam, sed non distinctam à causa fundamenti sui proximi, cum non sint per actionem distinctam. Illud igitur causa est formalitatis, quod est causa proxima fundamenti proximi, à quo formalitas illa resultat

Quæst. III. Sect. V. de Causa Efficiente. 151

Suntat ut sic; id est, id à quo actus habet quod sit proximum fundamentum talis formalitatis: v. g. Deus, & creatura producunt eundem actum vitalitem, & tamen Deus non est causa vitalitatis, sed sola creatura, quia non habet actus prout est à Deo, quod sit proximum fundamentum vitalitatis, sed à creatura, que immanenter illum producit; non enim actus denominatur vitalis prout est à Deo. Illud est causa libertatis, à quo actus habet quod possit fieri, & non fieri: illud est causa malitiae, à quo actus habet quod sit contrationem.

*Tertia ob-
iectio.*

Obicitur tertio, hinc sequi, quod illa omnis causa, quæ producit fundamentum formalitatis, est causa formalitatis, quod absurdum est, quia Deus causat fundamentum malitiae, nempe actum malum; & tamen non causat malitiam.

Resp. negando illam sequelam, quia formalitas est quidem entitas fundamenti, sed prout respicit talem terminum; ideoque non quicunque causat entitatem fundamenti, causat formalitatem; sed qui causat entitatem fundamenti prout connotat talem terminum, est causa formalitatis, id est, id à quo talis entitas habet quod sit proximum fundamentum talis formalitatis; v.g. non quicunque facit actum malum, ille facit malitiam; sed quicunque facit actum malum, prout connotat disformatum cum recta ratione.

*Definitio
actionis.*

Certum est secundò, actionem rectè definiri, *est dependens effectus ab agente*, atque ita necessariò sequitur, actionem quamlibet esse fieri alicuius effectus, qui per eam fiat, & de novo accipiat existentiam, & esse impossibilis actiones, quæ sunt solum tendentia in terminum, sed non sunt fieri ullius effectus.

Ratio est, quia *vbi* cuncte aliquis agit, necessariò etiam aliquid agitur: sed *vbi* est actio, necessariò aliquis agit: ergo *vbi* est actio, necessariò aliquid agitur. Deinde actio est effectio, & fieri rei alicuius; sed *vbi* est effectio, & fieri, necessariò ibi est effectus & factum esse: ergo *vbi* est actio, necessariò est effectus de novo productus; nihil enim sit si ante fuit. Non dixi tamen actionem esse fieri termini à se distincti; nam falsum est, saltem in motu locali, & negatur à nonnullis de omni actione generatim, contra quos disputandum nunc est.

§. II.

Vrum actio distinguntur realiter à termino.

*D*uxplex moueri potest controversia circa distinctionem actionis à suo termino, cuius est fieri: prima de actione, qua effectus producitur à causa creata: secunda de actione, per quam aliquid fit à Deo.

Conclusio.

Dico primò, actionem saltem aliquam esse distinctam modaliter à suo termino, & ab eo esse realiter separabilem. Ita docent Suarez, Aretius, Hurtadus, Averla, ceterique fere recentiores, contra Nominales, Sotom, Valentiam, & plures à Veteribus, qui assertuimus actionem esse realiter idem cum termino productio. Contra quos,

Ratio primò est, quia illa distinguntur realiter, quæ possunt separari: sed actio separari potest à termino, saltem aliqua: ergo actione à termino aliqua distinguitur termino. Probat minor. Lumen quod in aëre productum pender à Deo & à sole, potest Deus se solo conseruare, ita ut non pendeat amplius à sole, sed à solo Deo: tunc implicat ut

A lumen quod pendebat à sole, incipiat ab eo non pendere, quin fiat aliqua mutatio in aliquo, ita ut aliquid desierit, quod priùs erat: sed in sole facta mutatio non est, non in ipso Deo, ut patet; non in lumine productio, quod volo manere idem: ergo facta est mutatio in actione, ita ut actio prior desierit, & noua incepit esse.

Secundò, ignis A, qui in primo instanti producit ignem B, in secundo autem instanti non illuminum producit, quia solus Deus illum conseruat: ergo productio separabilis est tum à termino, tum ab agente, quia utrumque manet in rerum natura, & tamen non manet productio. Similiter potuit hic homo nasci ab alio patre; tunc non penderet ab eo patre, à quo nunq. penderet: ergo habet actionem diuersam; actio enim dependetia est.

Respondent aduersarij primò, factam esse mutationem in eo, quod lumen desierit produci à sole, à quo priùs producebatur.

Sed contra; implicat enim ut lumen incipiat non produci à sole, cum ab eo antea producatur, nisi definit aliqua entitas, quæ priùs erat: sed nulla hic definit entitas præter actionem: ergo definit actio, quæ priùs erat. Probatur maior. Implicat ut duæ propositiones contradictorie de eodem enunciatur successivè, nisi aliquid nouum factum sit, vel aliquid quod priùs erat, desierit: sed lumen esse descendens à sole, & esse ab eo independens, sunt enunciations contradictoriae, quæ fiunt de eodem lumine: ergo necesse est ut de novo aliquid sit factum, vel destructum.

Respondent secundò, id est effectum pendere à solo Deo, quia prior concensus definit secundum euasio. id quod dicit in obliquo, sed non secundum id, quod dicit in recto.

Sed contra. Implicat ut aliqua connotatio incipiat esse de novo, cum antea non esset, nisi aliquid facta sit mutatio: sed hic neque mutatio sit in causa, neque in effectu, neque alibi: ergo mutatio sit in sola actione, alioqui non poterit effectus connotare causam, quam priùs non connotabat.

Respondent tertio, factam tunc esse mutationem virtualem & æquivalentem in ipso Deo; id est, Deum volentem ut lumen quod priùs ab ipso erat, & à sole, incipiat esse à solo Deo, habere actum æquivalentem actui, quem haberet si per impossibile mutaretur.

Sed contra, quia per solum actum immanentem & intrinsecum Deo non possunt explicari denotationes nouæ in rebus exurgentibus, alioqui sine novo calore dici posset fieri, aliquid de novo calidum, quia Deus vult. Deinde ut lumen ex dependente fiat independens, necesse est ut sit nunc aliquid quod non esset si lumen esset dependens: sed actus ille diuinus virtualiter nouus, esset eodem modo, si lumen maneret dependens: ergo ille solus actus non sufficit.

Dico secundò, actionem etiam illam, qua effectus producitur à Deo, vel solo, vel simul cum creatura, distingui modaliter ab effectu.

Ratio est primò, quia actio illa (ut postea probabitur) qua Deus producitur effectum simul cum creatura, est actio illa eadem per quam creatura illam producit: sed actio qua creatura producit effectum, distinguitur ab effectu: ergo etiam actio qua Deus illum producit. Deinde ille idem effectus, qui pender à Deo per hanc numero actionem, potest pendere à Deo per aliam actionem: ergo actio qua effectus pender à Deo, distinguitur

*Secunda
ratio.*

*Prima eu-
asio.*

*Tertia eu-
asio.*

*Secunda
conclusio.*

Ratio.

152 Philosophiæ Peripat. Lib. II. Disp. II:

ab effectu. Probo antecedens. Quando ignis in conferuari penderit à solo Deo, non penderit amplius ab eo per actionem, qua pendebat ab eo simul, & ab igne; sublato enim agente, tollitur actio: ergo ille ignis potest pendere à Deo per aliam actionem ab ea, qua nunc penderit.

Eduardo. Respondent aduersarij, effectum, qui producitur à Deo, produci per duas actiones: per vnam penderit à Deo essentialiter, per alteram penderit accidentaliter, siue pendeat à solo Deo, siue pendeat à Deo simul & à creatura.

Sed hoc quā sit improbabile, ostendam *translatu secundo*, cū agam de creatione: nunc satis sit dicere, quod hinc sequeretur, eundem effectum pendere naturaliter à pluribus actionibus totalibus; utraque enim illa actio totalis est, vt patet, cū sit sufficiens ad extrahendum effectum à non esse ad esse: ergo altera ex illis actionibus frustra est, cū vna ex illis totum producat effectum.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Si effectus vt translat à non esse ad esse, penderit ab agente per actionem distinctam, actio etiam pendere similiter ab eo debebit per actionem distinctam.

Neque dicas esse disparitatem in eo, quod actio essentialiter penderit, atque adē penderit per seipsum; effectus autem cū essentialiter non pendeat, penderit per actionem distinctam.

Contra enim instari potest, quia manifestum est quod creatura essentialiter à Deo penderit: ergo illa non penderit à Deo per actionem distinctam.

Resp. actionem non pendere ab agente per aliam actionem distinctam, non tantum quia penderit essentialiter ab agente, sed quia penderit tanquam formalis ratio dependendi; est enim dependentia effectus ab agente. Creatura quidem omnis penderit essentialiter à Deo, sed non est tamen formalis ratio dependendi, quia quamvis sit ens dependens, non est tamen formalis dependentia; penderit nimis tamen formalis tanquam *id quod*, non tanquam *id quo*. Sed hæc alias cū dicam de creatione.

Secunda. Obiicitur secundò. Si actio distinguitur à termino, vel illa ita penderit ab agente, vt actio tota pendeat à tota causa, & singulæ partes actionis pendeant à singulis partibus agentis, quod est pendere diuisibiliter; vel illa ita penderit vt actio tota pendeat à singulis partibus agentis, quod est pendere indiuisibiliter: neutrum dici potest: ergo actio non distinguitur à termino. Probatur quod non penderit diuisibiliter, quia sit vna pars agentis non iuaret aliam partem, imò cū singulæ partes agentis producant totum effectum, certè oportet etiam vt singulæ totam producant actionem. Denique si singulæ partes agentis producent partem actionis, singulæ partes agentis non agerent in toto passo, sed attingerent tantum partem passi, & partem effectus: quia omnia sunt absurdâ, quia certum est quod agentia quæ simul agunt, agunt actione communis.

Quod autem actio indiuisibiliter tota non penderit à singulis partibus agentis, probatur, quia si qualibet pars agentis causaret totam actionem, deberet necessariò mutari actio tota, sublata qualibet parte agentis per motum localem: v. g. si successiuè corpus interponatur inter ignem calefacentem, & aërem, toties mutabitur actio totalis, quoties vna pars desinet agere: hoc autem absurdum est, quia debebunt infinitæ produci actiones totales in breuissima illa motu temporis; nam toties tollitur actio totalis, quoties tollitur pars agentis; illæ autem partes per motum illum suc-

cessuum mutantur infinitiùs, cū sint infinitæ partes proportionales, tum in tempore, tum in agente: ergo in motu illo successivo producuntur infinitæ actiones totales, tot nimis, quod sunt in agente, ac in tempore partes proportionales.

Resp. actionem penderit à toto agente indiuisibiliter, ita vt singulæ partes agentis totam producant actionem, vt rectè probat argumentum. Neque absurdum est, mutari totalem actionem mutata parte qualibet ipsius agentis per motum successuum, easque actiones eo modo esse infinitas syncategorematicè, quo infinitæ sunt partes tum temporis, tum agentis.

Instabis: Vel illæ actiones totales, mutato successuè agente, mutantur totæ simul & in instanti.

B & sic illæ non mutantur per motum; vel mutantur successuè, ita vt vna pars actionis tollatur post aliam; & sic actio tota non penderit à singulis partibus agentis indiuisibiliter, quia huiusmodi actio diuisibiliter mutator & amittit prius vnam partem, deinde aliam; sic enim sublata parte agentis, manebit tamen aliud actionis, quæ pendebat à parte agentis, quæ dicitur esse ablata.

Resp. singulas actiones totales tunc mutari totas simul, & dum fit motus; ita vt in singulis partibus proportionalibus motus fiat actio noua totalis, que licet sit durante motu, non illi tamen commensuratur: quod idem dicendum est de ratiatate, vt ostendam alibi; nam cū quantitas rarefit, mutantur necessariò infinites extensiones totales.

Obiicitur tertio: Si actio esset modus distinctus à suo termino, deberet esse in suo termino tanquam in subiecto; nam omne modicatum est subiectum sui modi: sed terminus non potest esse subiectum actionis per quam producitur, subiectum enim est prius natura, quā illud cuius est subiectum; terminus autem non est prior natura quā actio: ergo actio non est modus.

Resp. terminum non esse subiectum actionis, sed subiectum ipsius termini esse subiectum actionis: v. g. calor qui producitur non est subiectum calefactionis, sed lignum, quod calcit, est subiectum tum caloris, tum calefactionis. Quid autem de creatione dicendum sit, quæ non potest habere aliud subiectum nisi terminum, difficultas est, de qua dicam suo loco.

Instabis: Omnis modus est posterior natura suo modicato; est enim affectio quadam entitatis quæ semper est posterior entitate; actio autem non est posterior modicato: ergo actio non est modus sui termini.

Resp. distinguendo maiorem, modus qui non se habet per modum viae, posterior est modicato, concedo; modus qui se habet per modum viae, posterior est natura termino ad quem est tendentia, nego. Actio autem tendentia est ad terminum producendum.

E Obiicitur quartò: Vel actio quæ egreditur ab igne A, potest eadem egredi ab igne B, vel non potest; si potest: ergo vel debebit fieri per aliam actionem, vel sine illa mutatione potest esse actio modò ab uno agente, modò ab alio; si autem non potest: ergo actiones procedentes ab agentibus diversæ speciei, v.g. calefactio procedens à sole, & altera procedens ab igne, specie differunt.

Resp. esse prorsus impossibile, vt actio hæc numero non penderit ab hoc numero agente, quia illa est essentialiter per seipsum dependentia ab hoc agente, si enim pendere posset ab alio agente, certè separabilis ab ea esset dependentia eius à tali agente,

Quæst. III. Sect. V. de Causa Efficiente. 153

agente, & sic penderet per aliquid superadditum, & non esset essentialiter dependentia. Neque vrgit quod inferebatur, quia calefactioes que pendunt à diversis agentibus, non habent respectus transcendentales ad causas suas, ut diversa sunt, sed ut una continet vim productum caloris eiusdem rationis cum ea, quam altera continet.

§. III.

Vtrum actio sit in ipso agente, an vero in termino.

Actio, vt sapè dixi, est duplex; alia est immaterialis, per quam nihil fit extra ipsum agens, sed ipsa cum suo effectu manet in agente, ut visio, & intellectio; alia est transiens, per quam aliquid extra ipsum agens procedit, ut calefactio. Actio nem immaterialiter certum est esse in agente, non quatenus agens est, sed quatenus passum est. De sola igitur actione transeunte

Tertia con-
clatio.

Probatio.

Dico tertio. Actio nec est in agente, nec in effectu, sed in eo subiecto, in quo producitur effectus. Contra Caietanum, Scotum, & Scotistas.

Ratio est, quia motus, actio, & passus sunt vires: sed passus non est in agente, sed in passo: ergo actio non est in agente, sed in passo. Deinde si actio esset in agente, deberet agens mutari agendo, quod absurdum est, cum tamen non mutetur, nec recipiat aliquid; sed calefaciat, nec recipiat calefactionem: ergo actio non est in agente. Maior probatur, quia illud mutatur, quod de nouo aliquid recipit; agens autem agendo recipitet actionem: ergo agens mutaretur. Denique si actio esset in agente, deberet agens per illam denominari patiens, quod absurdum est, quia agens ut agens non est patiens: ergo actio non est in agente.

Secundum, quod actio non sit in effectu, probatur, quia effectus est aliquid posterius actione (vt dixi nuper) subiectum actionis est aliquis prius actione: ergo effectus non est subiectum actionis, deberet enim esse prior, & posterior. Deinde causa non possunt esse sibi mutuò cause in eodem vel diuerso genere causæ; si autem effectus esset subiectum actionis, causa sibi esset mutuò causa: igitur solum mobile, sive passum dici potest subiectum actionis.

Prima ob-
jectio.

Obicitur primò. Actus est in eo, cuius est actus, ut haberet ex Aristotele 2. de Anima: sed actio est actus agentis: ergo actio est in agente.

Resp. alium esse actum à quo, alium actum in quo: actus à quo est perfectio solum extrinseca eius, cuius est actus; actus vero in quo, est perfectio intrinseca. Verum est, actum in quo, esse in eo, cuius est actus; & de hoc solo loquutus est Aristoteles; actus autem à quo non est in eo cuius est actus; huiusmodi sine dubio est actio.

Seconda ob-
jectio.

Obicitur secundum. Accidens est in eo, cuius est accidens: sed actio est accidens agentis; illud enim denominat: ergo actio est in agente.

Resp. accidens intrinsecum esse in eo, cuius est accidens; accidens autem extrinsecum, quod non nisi extrinsecum denominat, non est in eo cuius est accidens.

Tertia ob-
jectio.

Obicitur tertium. Si actio esset in passo, deberet per eam passum denominari agens; quod probo. Forma communicat suum effectu formalem & denominationem subiecto in quo est, sicut albedo denominat album paritem in quo est: sed actio esset in passo ut subiecto: ergo actio denominaret agens ipsum passum.

A Resp. negando quod passum denominetur agens; forma enim intrinseca denominat subiectum in quo est, sed forma extrinseca non illud denominat. Formam intrinscam appellant eam, qua inheret subiecto quod denominat; formam extrinsicam, quæ in uno existit, & denominat aliud, ut cognitio denominat obiectum cognitum, in quo non est. Huiusmodi forma est actio, quæ non denominat passum, in quo est; sed agens, in quo non est.

§. IV.

Vnitatis numerica actionum.

BE unitate numerica & specifica actionum plura dicam disjuncta. vltima, vbi dicetur de motu. Hic duplex difficultas est: primò, vtrum quando plures causæ concurrunt ad eundem numero effectum, singulæ actionem habeant sibi propriam, an vero actio una communis ab omnibus procedatur: deinde, vtrum per eandem actionem forma producatur, & vniuersaliter subiecto,

Actio com-
muni plu-
rum.

Dico quartum. Multiplicatis causis non multiplicari necessariò actiones, sed posse actionem eandem prodire à pluribus causis simul agentibus. Ita docent communius omnes cum Molina, Suarez, Arriaga.

Ratio est, quia primò alioquin sequeretur, dari actionem in distans, si agentia plura non agerent actionem communem; sit enim v.g. globus igneus, cuius partes internæ agunt sine dubio in aërem removit, neque agere possunt in partes externas eiusdem globi, ne simile agat in simile; tunc si partes internæ habent actionem sibi propriam, dabitur actio in aërem distantem sine actione per medium. Secundum singulæ cause totum producunt effectum secundum gradum, quem in se habent: ergo singulæ totum dant influxum necessarium ad productionem effectus. Neque propter ea causa illæ totales sunt, ut supra sapienter notatum est; quia illa causa totalis est, quæ per se solam dat totum influxum necessarium, ita ut si sola esset, sufficeret ille influxus ad productionem effectus. Ita vero causa non dant totum influxum prout sola, sed prout coniunctæ sunt aliis cum quibus faciunt unam causam totalem. Denique sequeretur, quod agentia plura inuicem iunctæ non possent producere intensiorem effectum, quam si unicum tantum esset; vnum enim agens non inuaret aliud. Sed de actione communali plura in libris de anima.

Dico quintum, actionem, per quam forma cum substantialis, tum accidentalis producitur in subiecto, necessariò esse duplum; alteram, qua producatur ipsa forma; alteram, qua producatur vnum. *Educatio du-*
plex est
actio.

Contra Suarez, Averroem, & Comimbricenses.

Ratio est, quia vbiunque sunt distincti termini, debent esse necessariò actiones distinctæ; actio enim specificatur à termino, & est illius modus; implicat autem ut eiusdem modi sint plura modificata; sed forma & vnum sunt entitates distinctæ: ergo illa necessariò sunt per actiones distinctas.

Obicitur primò contra priorem conclusionem: *Prima ob-*
jectio.
Actio penderet essentialiter ab agente: ergo non potest pendere ab alio quam ab hoc. Deinde non potest eadem actio respicere plura principia specie diuersa.

Respondeo concedendo, quod actio pendens ab uno tantum agente, non potest pendere ab alio etiam diuinis; mutato enim agente, necesse est mutari actionem; sed vna tamen actio indivisiibilis penderet

pendere potest essentialiter à pluribus agentibus, quorum uno sublato auferatur actio totalis. Ad argumentum ergo distinguuntur antecedens: actio penderet essentialiter ab agente, uno vel pluribus, concedo; penderet essentialiter ab uno agente, nego. Quod additur, non posse actionem eandem respicere plura principia specie diuersa, falsum est, cum possit una cognitio terminari ad obiecta diuersa.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò contra conclusionem posteriorem. Hac ratio præcisè sumpta, per quam forma fit, est in subiecto: ergo per illam actionem forma fit in subiecto.

Resp. ex dictis de unione, distinguendo consequentiam: ergo per illam actionem forma fit in subiecto formaliter, nego; concomitantem, concedo: nam quamvis actio illa præcisè sumpta sit fieri forma, non est tamen formaliter fieri eius in subiecto.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio. Esse formæ accidentalis est in esse subiecto: ergo eius fieri est fieri in subiecto. Deinde omnis forma, qua penderet à subiecto, non fit etiam quoad entitatem suam sine concursu subiecti: sed subiectum concurrit tantum ad formam propte inexistente: ergo forma non fit nisi per actionem, qua fit in subiecto.

Instans.

Resp. distinguendo primum antecedens; esse formæ accidentalis est inesse per concomitantiam, concedo; per essentialiæ identitatem, nego: dum enim accipit esse concomitantem, accipit inesse subiecto. Similiter omnis forma, qua penderet à subiecto, non fit sine concursu subiecti concomitante, concedo; sine concursu subiecti formaliter concurrentis per eandem actionem, qua forma fit, nego.

In statib. Actio illa, qua fit entitas formæ formaliter, est eductio; non enim est creatio: ergo formaliter est fieri formæ in subiecto.

Respondeo distinguendo antecedens: actio illa præcisè sumpta est eductio, si eductio sumatur adquarè prout significat productionem formæ, & productionem uniorum, nego; si sumatur inadquarè, concedo: eductio enim includit duas actiones, alteram quā fit forma, alteram quā fit unio. Itaque actio illa præcisè sumpta non est quidem creatio, quia essentialiter exigit concomitantiam actionis quā producatur unio cum subiecto; sed est eductio sumpta inadquarè.

QVÆSTIO IV.

De concursu Dei cum causis secundis.

Quām sit mirabilis concursus Dei.

Dixi haec tenus de causis secundis efficientibus, sequitur nunc ut agam de necessaria illis assistentia cause prima, prouidentia nimirum diuinæ opus mirabile cooperatio eius est cum omnibus causis creatis, quas operando sic sequitur ut præcedat, sic præcedit ut totus cum illis, & post illas sit. Eorum videlicet actus etiam malos adiuvat, & malitiam eorum damnat; nec peccata facit dum peccantibus assilit, malitiam separans à seipso, & in ipso peccati regno trophæum erigit sanctitatis suæ, vt vnde homo peccans seipsum inquinat, splendorem hinc nouum Dei puritas acquirat, peccatis ipsiis cooperans absque ullo peccato. De hac igitur tam perenni, tam secreta, & tam mirabili Dei operatio triple est controversia: primum, an sit, siue il-

A lius existentia, & necessitas: secundò, quid sit diuinus ille concursus cum causis secundis: tertio, quomodo coniungantur causa prima & causa secunda ad operandum, vtrum scilicet causa prima secundam determinet, an verò ab ea determinetur.

SECTIO I.

Existentia concursus diuini cum causis secundis.

Non queritur primum h̄c, vtrum Deus concurredat mediata ad omnes actiones creatas, conservando scilicet eorum causas; de hac enim necessitate concursus conservatiui dicetur in sequente tractatu: nunc satis sit dixisse cum Trismegisto cap. 1. Pimandri, *Si à quodam opere influxum suum ille subiuxerit, deficiente vita in mortem currunt uiuera.*

Nec queritur secundò, vtrum Deus mediata Prima produxerit, à quibus ita posteriores productæ sunt; nam hoc est etiam compertissimum, & sapienter ibidem assertum Trismegistus, *Quod in Deo, & à Deo omnia.*

Neque tertio queritur, vtrum ad actus supernaturales immediata concurrat Deus adiuuando potentiam de se impotenter ad tales actus; hoc enim contra Pelagianam heres cum vniuersalitate Fidelium etet pronunciat Augustinus lib. de gratia & libero arbitrio. *Ipsæ ut velim operatur incipiens, qui voluntibus cooperatur persiciens.*

Queritur ergo tantum, vtrum de actus supernaturales immediate concurrat Deus adiuuando potentiam de se impotenter ad tales actus; hoc enim contra Pelagianam heres cum vniuersalitate Fidelium etet pronunciat Augustinus lib. de gratia & libero arbitrio. *Ipsæ ut velim operatur incipiens, qui voluntibus cooperatur persiciens.*

Dicitur ergo tantum, vtrum de facto concurrat Deus cum causis illis, que sunt: secundò vtrum sit possibilis aliqua crea ta causa, cuius operatio Deum non exigat cooperantem: tertio, vtrum Deus concurrat ad actus malos: quartò, vtrum concurrat ad actus liberos: quintò, vtrum concurrat cum causis etiam distinctis ab efficiente.

S. I.

Vtrum Deus de facto concurrat cum omnibus causis secundis.

Dico primum, Deum ita immediata concurrere Conclusio. cum omnibus causis creatis, vt nulla creatura earum, qua sunt, possit quidquam sola operari. Ita omnes Philosophi, & Theologi, tum Christiani, tum Ethnici; quibus temerarie omnino pugnante Durandus & Aureolus, absolutè negantes necessitatem concursus diuini; & nuperus scriptor, negans eius necessitatem ad actum liberum. Certè S.Thomas lib. 3. *contra Genes.* cap. 89. damnat Origenem, quid negauerit hunc concursum, & dicit id euidenter esse contra Scripturas.

Prima ergo probatio petitur ex multiplici Scripturorum authoritate. Actorum 17. *In ipso vivimus, testimoniam mouemur, & sumus:* & ibidem, *Dans omnibus vi- tian, inspirationem, & omnia.* Isaiae 6. *Omnia opera nostra operatus es nobis Domine.* Job 10. *Mans tua, Domine, fecerant me, & plasmaverunt me to-tum.* Psalmo 141. *Qui operit calum nubibus, & parat terra pluiani.* Ioan. 5. *Pater natus usque modo operatur, & ego operor.* Ad Corinth. 12. *Operatur omnia*